

K a r l M a r x

GOTHAN OHJELMAN ARVOSTELUA³³⁴

FRIEDRICH ENGELSIN ESIPUHE³³⁶

Tässä julkaistavan käsikirjoituksen — ohjelmanluonnosta koskevan arvostelun sekä lähetekirjeen Brackelle — Marx lähetti 1875 vähän ennen Gothan yhdistymisedustajakokousta³³⁶ Brackelle pyytäen näyttämään sitä Geibille, Auerille, Bebelille ja Liebknechtille ja palauttamaan sitten takaisin. Koska Hallen puoluekokous³³⁷ on ottanut päiväjärjestykseen keskustelun Gothan ohjelmasta, niin minusta tuntuu, että tekisin rikoksen, jos vielä kauemmin olisin saattamatta julkisuuteen tätä kyseistä keskustelua koskevaa tärkeää, ehkäpä tärkeintä asiakirjaa.

Mutta tällä käsikirjoituksella on vielä toinenkin, paljon laajakantoisempi merkitys. Siinä Marx esittää ensimmäisen kerran selvästi ja varmasti mielipiteensä siitä suunnasta, jonka Lassalle otti aloitettuaan agitaatiotoimintansa, nimittäin sekä Lassallen taloudellisista periaatteista että hänen taktiikastaan.

Se säälimätön jyrkkyys, jolla Marx erittelee Gothan ohjelmanluonnosta, se taipumattomuus, jolla hän esittää erittelyn tulokset ja paljastaa luonnoksen viat, eivät nyt viidentoista vuoden kuluttua voi enää ketään loukata. Varsinaisia lassallelaisia on enää vain ulkomailla yksinäisinä raunioina, ja Hallessa Gothan ohjelman hylkäsivät jopa sen laatijatkin kerrassaan riittämättömänä.

Silti olen poistanut muutamia henkilökohtaisia piikkejä ja arvosteluja sieltä, missä siitä ei ole ollut haittaa asialle, ja korvannut ne pisteillä. Marx itsekin olisi tehnyt samoin, jos hän olisi nyt julkaisemassa tätä käsikirjoitusta. Hänen paikoitellen purevat sanontansa johtuivat kahdesta seikasta. Ensiksikin Marx ja minä olimme kiintyneet saksalaiseen liikkeeseen läheisemmin kuin

mihinkään muuhun liikkeeseen; tässä ohjelmanluonnoksessa ilmenevän selvän taka-askeleen piti siis kiihdyttää meitä erittäin kovasti. Toiseksi kävimme silloin, tuskin kaksi vuotta Internationaalin Haagin-kongressin³³⁸ jälkeen, mitä tuiminta taistelua Bakuninia ja hänen anarkistejaan vastaan, jotka vierittivät meille vastuun kaikesta, mitä Saksan työväenliikkeessä tapahtui; saimme siis odottaa, että meistä olisi tehty myös tämän ohjelman salaisia isiä. Nyt nämä seikat ovat menettäneet merkityksensä eivätkä siis puheenaolevat kohdatkaan ole enää välttämättömiä.

Painovapauslaista johtuvista syistä on myös muutamia lauseita korvattu pisteillä. Kohdat, joissa minun on täytynyt valita lievempi sanonta, on pantu hakasulkeisiin. Muilta osin käsikirjoitus julkaistaan muuttamattomana.

Fr. Engels

Lontoossa 6. tammikuuta 1891

*Julkaistu »Die Neue Zeit»
aikakauslehdessä, Bdi. 1, N 18,
1890—1891*

*Valitut teokset kolmessa osassa,
3. osa, s. 5—6*

MARX WILHELM BRACKELLE

Lontoossa 5. toukokuuta 1875

Hyvä Brackel!

Olkaa niin hyvä ja antakaa oheiset yhdistymisohjelmaa koskevat kriittiset reunahuomautukset, luettuanne, Geibille, Auerille, Bebelille ja Liebknechtille katsottavaksi. Minulla on työtä ylen määrin ja joudun tekemään paljon enemmän kuin lääkäri sallii. Minulle ei sen vuoksi ollut suinkaan mikään nautinto kirjoittaa näin pitkää juttua. Se oli kuitenkin välttämätöntä, jotteivät puolueverit, joille tämä tiedoksianto on tarkoitettu, tulkitsisi myöhemmin väärin tekojani, joihin minun on pakko ryhtyä.— Yhdistymiskongressin jälkeen Engels ja minä näet julkaisemme lyhyen ilmoituksen, jossa sanomme, ettei meillä ole ollut osaa eikä arpa mainittuun periaateohjelmaan emmekä ole olleet missään tekemisissä sen kanssa.

Se on välttämätöntä, sillä ulkomailla on puolueen vihollisten huolellisesti vireillä pitämänä vallalla se käsitys — peräti väärä käsitys — että me ohjaamme salaa täältä käsin niin sanotun Eisenachin puolueen³³⁹ toimintaa. Esimerkiksi äskettäin ilmestyneessä venäjänkielisessä kirjoitelmassa³⁴⁰ Bakunin ei sälytä minulle vastuuta ainoastaan kaikista tuon puolueen ohjelmista jne., vaan vieläpä joka askeleesta, minkä Liebknecht on ottanut siitä päivästä lähtien, kun hän on ollut yhteistoiminnassa Kansanpuolueen kanssa.³⁴¹

Sitä paitsi velvollisuutenani on olla hyväksymättä edes diplomaattisella vaitiololla ohjelmaa, joka vakaukseni mukaan on peräti kelvoton ja puoluetta demoralisoiva.

Kaikkalainen todellisen liikkeen edistyminen on tärkeämpää kuin tusina ohjelmia. Jollei siis voitu mennä Eisenachin ohjelmaa *pitemmälle* — olosuhteet eivät sitä

sallineet — niin olisi pitänyt yksinkertaisesti sopia toiminnasta yhteistä vihollista vastaan. Laatomalla periaateohjelmia (sen sijaan että tuo laadinta lykkättäisiin myöhempään, kun sitä on valmisteltu pitempiäaikaisella yhteistoiminnalla) pystytetään koko maailman nähtäväksi merkkipaaluja, joiden mukaan tullaan mittaamaan puoluetoiminnan tasoa.

Lassallelaisten johtomiehet tulivat luoksemme olosuhteiden pakosta. Jos heille olisi alun pitäen sanottu, ettei periaatteista ruveta tinkimään, niin heidän olisi täytynyt yhteistoiminnan vuoksi tyytyä toimintaohjelmaan tai organisaatiosuunnitelmaan. Sen sijaan sallitaan heidän tulla valtakirjoin varustautuneina ja heidän valtakirjansa tunnustetaan puolestaan sitoviksi, siis antaudutaan apua tarvitsevien armoille. Ja päälle päätteeksi he pitävät myös kongressinsa *ennen kompromissikongressia*, kun taas oma puolueemme pitää kongressinsa *post festum*. Tahdottiin ilmeisesti välttää kaikkea arvostelua ja estää omaa puoluetta ajattelemasta. Tunnettua on, että jo pelkkä yhdistyminen saa työläiset tyytyväisiksi, mutta erehdytään luultaessa, ettei tämä hetkellinen menestys ole tullut liian kalliiksi.

Tämä ohjelma on muuten kelvoton, vaikei otettaisiin lukuun sitä, että se julistaa kaanoniksi lassallelaisten uskonkappaleen.

Lähetän Teille aivan lähiaikoina »Pääoman» ranskalaisen painoksen loppuvihkot. Painatusta on pitkän aikaa viivyttänyt Ranskan hallituksen kiello. Tällä viikolla tai ensi viikon alussa kirja on valmis. Oletteko saanut kuusi ensimmäistä vihkoa? Ehkä ilmoitatte minulle Bernhard Beckerin *osoitteen*, sillä minun pitäisi lähettää hänellekin loppuvihkot.

»*Volksstaat*» kirjakaupalla näyttää olevan omat tapansa. Niinpä esim. minulle ei ole tähän päivään mennessä suvaittu lähettää ainoatakaan kappaletta »Kölnin kommunistijutun» uusintapainoksesta.³⁴²

Sydämellisin terveisin

Teidän *Karl Marx*

REUNAHUOMAUTUKSIA SAKSAN TYÖVÄENPUOLUEEN OHJELMAAN

I

1. »Työ on kaiken rikkauden ja kulttuurin lähde, ja koska hyödyllinen työ on mahdollista vain yhteiskunnassa ja yhteiskunnan kautta, niin työntulos kuuluu kaventamattomana yhtäläisin oikeuksin kaikille yhteiskunnan jäsenille.»

Pykälän ensimmäinen osa: »Työ on kaiken rikkauden ja kulttuurin lähde.»

Työ *ei ole* kaiken rikkauden lähde. Luonto on käyttöarvojen lähde (ja niistähän aineellinen rikkaus muodostuu-kin!) yhtä suuressa määrin kuin työkin, joka sinänsä on vain erään luonnonvoiman, ihmisen työvoiman, ilmenemistä. Tämän sanonnan löytää kaikista lasten aapiskirjoista, ja se pitää paikkansa, mikäli *oletetaan*, että työ suoritetaan vastaavanlaisin esinein ja välinein. Sosialistisessa ohjelmassa ei kuitenkaan pitäisi olla tuollaisia porvarillisia sanontoja, joissa ei mainita mitään niistä nimenomaisista *ehdoista*, jotka tekevät ne mielekkäiksi. Ja sikäli kuin ihminen alusta pitäen suhtautuu omistajana luontoon, tuohon kaikkien työkalujen ja työn esineiden alkulähteeseen ja käsittelee sitä hänelle kuuluvana, sikäli hänen työnsä on oleva käyttöarvojen, siis myös rikkauden lähde. Porvareilla on varsin painavia syitä väittää, että työllä on *yliluonnollista luomisvoimaa*, koska juuri työn luonnonehdollisuudesta johtuu, että henkilön, jolla ei ole mitään muuta omaisuutta kuin työvoimansa, täytyy joka yhteiskunta- ja sivistysasteella olla muiden orjana, niiden orjana, joista on tullut työn aineellisten edellytysten haltijoita. Hän voi tehdä työtä vain heidän luvallaan, siis elää vain heidän luvallaan.

Mutta antakaamme tämän lauseen jäädä silleen niin ontuva kuin se onkin. Entä mikä pitäisi olla johtopäätöksen? Ilmeisesti tämä:

»Koska työ on kaiken rikkauden lähde, niin ei myöskään kukaan yhteiskunnassa voi hankkia itselleen rik-

kautta muussa kuin työn tuotteen muodossa. Jollei siis joku tee työtä itse, niin hän elää toisten työstä ja hankkii myös sivistyksensä toisten työn kustannuksella.»

Sen sijaan sanakäänteellä »*ja koska*» liitetään edelliseen toinen lause, jotta voitaisiin tehdä johtopäätös toisesta eikä ensimmäisestä lauseesta.

Pykälän toinen osa: »Hyödyllinen työ on mahdollista vain yhteiskunnassa ja yhteiskunnan kautta.»

Ensimmäisen väitteen mukaan työ on kaiken rikkauksen ja kulttuurin lähde, siis ilman työtä mikään yhteiskunta ei ole mahdollinen. Nyt saamme päinvastoin tietää, että mikään »hyödyllinen» työ ei ole mahdollista ilman yhteiskuntaa.

Voitaisiin yhtä hyvin sanoa, että vain yhteiskunnassa voi hyödytön ja jopa yhteiskunnalle vahingollinenkin työ muodostua elinkeinoksi ja että vain yhteiskunnassa voidaan elää joutilaana jne. jne.— voitaisiin sanalla sanoen jäljentää Rouseaun koko oppi.

Entä mitä on »hyödyllinen» työ? Sehän on vain työtä, joka tuottaa tavoitellun hyödyn. Villi-ihminen — olihan ihminen ensin villi-ihminen lakattuaan olemasta apina —, joka tappaa kivellä eläimen, kerää hedelmiä jne., tekee »hyödyllistä» työtä.

Kolmanneksi. Loppupäätelmä: »Ja koska hyödyllinen työ on mahdollista vain yhteiskunnassa ja yhteiskunnan kautta, niin työntulos kuuluu kaventamattomana yhtäläisin oikeuksin kaikille yhteiskunnan jäsenille.»

Sepä johtopäätös! Jos hyödyllinen työ on mahdollista vain yhteiskunnassa ja yhteiskunnan kautta, niin kaventamaton työntulos kuuluu yhteiskunnalle ja yksityiselle työläiselle siitä tulee vain se, mitä ei tarvita työn »edellytyksen» — yhteiskunnan — ylläpitämiseen.

Tämän väitteen ovat itse asiassa aina esittäneet *kulloinkin vallinneen yhteiskuntajärjestelmän puolustajat*. Ensiiksi tulevat hallituksen ja kaiken muun siihen iskostuneen vaatimukset, se kun on muka yhteiskunnallisen järjestyksen yhteiskunnallinen ylläpitoväline, sitten seuraavat yksityisomistuksen eri lajien vaatimukset, sillä yksityisomistuksen eri lajit ovat muka yhteiskunnan perusta jne. Huomaamme, että tällaisia tyhjiä sanontoja voidaan väännellä ja käänellä aivan mielivaltaisesti.

Pykälän ensimmäisellä ja toisella osalla on jotakin järjestäytymistä vain seuraavassa muodossa:

»Rikkauten ja kulttuurin lähteeksi työ tulee vain yhteiskunnallisena työnä» eli, mikä on samaa, »yhteiskunnassa ja yhteiskunnan kautta».

Tämä väite on eittämättä oikea, sillä vaikka yksinäistyminen (olettaen, että sille on aineelliset edellytykset) voidaan luoda käyttöarvoja, niin se ei voi luoda enempää rikkautta kuin kulttuuriakaan.

Mutta yhtä eittämätön on toinenkin väite:

»Sitä mukaa kuin työ kehittyy yhteiskunnallisena ja muuttuu siten rikkauten ja kulttuurin lähteeksi, lisääntyy puute ja kurjuus työtätekevien keskuudessa, rikkaus ja kulttuuri työtätekemättömien keskuudessa.»

Tämä on ollut koko tähänastisen historian laki. Siis »työtä» ja »yhteiskuntaa» koskevien yleisten fraasien asemesta olisi pitänyt osoittaa selvästi, miten nykyisessä kapitalistisessa yhteiskunnassa on vihdoinkin luotu ne aineelliset ja muut edellytykset, jotka tekevät työläiset kykeneviksi poistamaan tuon yhteiskunnallisen kirouksen ja pakottavat heidät siihen.

Todellisuudessa kuitenkin koko tämä tyyliin ja sisällöltään virheellinen pykälä on olemassa vain siksi, että voitaisiin kirjoittaa puolueen lippuun johtolauseeksi Lassallen iskusanat »koko työntulos». Myöhemmin palaan näihin »työntuloksiin», »yhtäläisiin oikeuksiin» jne., koska sama asia toistuu uudelleen hieman toisessa muodossa.

2. »Nykyisessä yhteiskunnassa työvälineet ovat kapitalistiluokan monopolina. Siitä johtuva työväenluokan riippuvuus on kaikkinaisen kurjuuden ja orjuutuksen syy.»

Tämä Internationaalinen säännöistä lainattu väite on tässä »parannetussa» asussaan virheellinen.

Nykyisessä yhteiskunnassa työvälineet ovat maanomistajien (maamonopoli on jopa pääomamonopolin perusta) ja kapitalistien monopolina. Internationaalinen sääntöjen vastaavassa kohdassa ei mainita kumpaakaan monopolistien luokkaa. Siinä puhutaan »työvälineistä, ts. elämänlähteistä koskevasta monopolista». Lisäys »elämänlähteistä» riittää osoittamaan, että maa on luettu työvälineiden joukkoon.

Korjaus tehtiin siksi, että Lassalle — nyt yleisesti tunnetuista syistä — hyökkäsi vain kapitalistiluokkaa eikä maanomistajia vastaan. Englannissa kapitalisti ei useimmiten lainkaan omista sitä maata, jolla hänen tehtänsä sijaitsee.

3. »Työn vapauttaminen vaatii työvälineiden korottamista yhteiskunnan yhteisomaisuudeksi ja koko työn kollektiivista sääntelyä sekä työntuloksen oikeudenmukaista jakoa.»

»Työvälineiden korottaminen yhteisomaisuudeksi» merkinnee kaiketi niiden »muuttamista yhteisomaisuudeksi». Tämä vain noin ohimennen.

Mitä on »työntulos»? Työn tuote vai tämän arvo? Entä onko se viimeksi mainitussa tapauksessa tuotteen kokonaisarvo vai pelkästään se arvon osa, jonka työ on lisännyt käytettyjen tuotantovälineiden arvoon?

»Työntulos» on epämääräinen sanonta, jonka Lassalle on asettanut tarkkojen taloustieteellisten käsitteiden tilalle.

Mitä on »oikeudenmukainen jako»?

Eivätkö porvarit väitä, että nykyinen jako on »oikeudenmukainen»? Ja eikö se nykyisen tuotantotavan perusteella todellakin ole ainoa »oikeudenmukainen» jakotapa? Oikeuskäsitteetkö sääntelevät taloudellisia suhteita, eivätköhän päinvastoin oikeussuhteet saa alkuaan taloudellisista suhteista? Ja eivätköhän sosialististenkin lahkokuntalaisten käsitykset »oikeudenmukaisesta» jaosta ole mitä erilaisimpia?

Ymmärtääksemme, mitä tässä tapauksessa on tarkoitettu sanonnalla »oikeudenmukainen jako», meidän on verrattava ensimmäistä pykälää tähän pykälään. Jälkimäinen edellyttää yhteiskuntaa, missä »työvälineet ovat yhteisomaisuutta ja koko työtä säännellään kollektiivisesti», kun taas ensimmäisestä pykälästä meille selviää, että »koko työntulos kuuluu yhtäläisin oikeuksin kaikille yhteiskunnan jäsenille».

»Kaikilleko yhteiskunnan jäsenille»? Työtätekemättömillekin? Mutta missä silloin on »kaventamaton työntulos»? Vai yksin yhteiskunnan työtätekeville jäsenille? Mutta missä silloin on kaikkien yhteiskunnan jäsenten »yhtäläinen oikeus»?

Mutta »kaikki yhteiskunnan jäsenet» ja »yhtäläinen oikeus» ovatkin ilmeisesti vain fraaseja. Asian ydin on siinä, että tässä kommunistisessa yhteiskunnassa jokaisen työntekijän tulee saada Lassallen »kaventamaton työntulos».

Jos otamme ensin »työntuloksen» työn tuotteen mielessä, niin kollektiivinen työntulos on *yhteiskunnallinen kokonaistuote*.

Siitä meidän tulee vähentää:

Ensiksikin se, mikä on välttämätöntä kulutettujen tuotantovälineiden korvaamiseen.

Toiseksi tuotannon laajentamiseen menevä lisäosa.

Kolmanneksi vara- eli vakuusvaranto onnettomuustapausten, luonnonmullistuksista aiheutuvien häiriöiden yms. varalta.

Nämä »kaventamattoman työntuloksen» vähennykset ovat taloudellisesti välttämättömiä, ja niiden suuruus määräytyy olemassaolevien varojen ja voimien mukaisesti, osaksi todennäköisyyslaskelmien perusteella, mutta ne eivät ole millään tavoin arvioitavissa oikeudenmukaisuuden perusteella.

Jäljelle jää kokonaistuotteen toinen osa: se, mikä on tarkoitettu kulutukseen.

Mutta ennen kuin päästään yksilökohtaiseen jakoon, vähennetään tästä osasta edelleen:

Ensiksikin tuotantoon kuulumattomat yleiset hallintokustannukset.

Tämä osa tulee alun alkaen hyvin huomattavasti supistumaan nykyisestään ja pienenee sitä mukaa kuin uusi yhteiskunta kehittyy.

Toiseksi osa, joka on tarkoitettu yhteisesti tyydytettäviin tarpeisiin, kuten koululaitokseen, terveydenhuoltoon jne.

Tämä osa tulee alun alkaen hyvin huomattavasti suurenemaan nykyisestään ja kasvaa sitä mukaa kuin uusi yhteiskunta kehittyy.

Kolmanneksi varannot työkyvyttömiä ym. varten, sanalla sanoen se, mikä nykyisin kuuluu ns. julkiseen köyhäinhuoltoon.

Vasta nyt pääsemme siihen »jakoon», johon ohjelmassa — Lassallen vaikutuksesta — niin rajoittuneesti vain kiinnitetäänkin huomiota, nimittäin kulutushyödykkei-

den siihen osaan, joka jaetaan tuottajakunnan eri yksilöiden kesken.

Tuo »kaventamaton työntulos» on huomaamatta muuttunut jo »osaseksi», vaikkakin se, minkä tuottaja menettää yksityishenkilönä, koituu hänen, yhteiskunnan jäsenen, hyödyksi joko välittömästi tai välillisesti.

Niin kuin sanonta »kaventamaton työntulos» on osoitautunut kestävämmäksi, niin myös osoittautuu nyt kestävämmäksi yleensä sanonta »työntulos».

Yhteistoiminnallisessa, tuotantovälineiden yhteisomistukseen perustuvassa yhteiskunnassa tuottajat eivät vaihda tuotteitaan; niin ikään ei tuotteiksi muuttunut työ ilmene tällöin näiden tuotteiden *arvona*, eräänlaisena niille ominaisena aineellisena ominaisuutena, sillä nyt, päinvastoin kuin kapitalistisessa yhteiskunnassa, yksilön työ on yhteistyön ainesosana välittömästi eikä enää välillisesti. Sana »työntulos», joka jo nyt on kelvoton kaksimielisyytensä takia, menettää näin ollen koko merkityksensä.

Emme käsittele tässä kommunistista yhteiskuntaa sellaisena, jollainen se on jo omalla perustallaan *kehittyneenä*, vaan päinvastoin sellaisena, jollaisena se vasta *muodostuu* kapitalistisesta yhteiskunnasta ja jota siis joka suhteessa, niin taloudellisessa, siveellisessä kuin henkisessäkin suhteessa, rasittavat vielä syntymämerkkeinä sen vanhan yhteiskunnan viat, jonka kohdusta se on syntynyt. Tämän mukaisesti kukin erillinen tuottaja saa yhteiskunnalta — näiden vähennysten jälkeen — takaisin täsmälleen niin paljon, kuin hän sille antaa. Se, minkä hän on sille antanut, muodostaa hänen yksilöllisen työosuutensa. Esimerkiksi yhteiskunnallinen työpäivä on yksilöiden työtuntien summa; kunkin tuottajan yksilöllinen työaika on hänen suorittamansa osa yhteiskunnallisesta työpäivästä, hänen osuutensa siihen. Hän saa yhteiskunnalta kuitenkin siitä, että hän on suorittanut niin ja niin paljon työtä (sen jälkeen kun hänen työstään on vähennetty yhteiskunnalliseen varantoon menevä osa), ja esittämällä tämän kuitenkin hän saa yhteiskunnan varastosta kulutushyödykkeitä aivan yhtä suuren työmäärän arvosta. Sen työmäärän, jonka hän on tietystä muodossa antanut yhteiskunnalle, hän saa takaisin toisessa muodossa.

Tässä vallitsee ilmeisesti se sama periaate, joka sääntelee tavaravaihtoa, mikäli tämä vaihto on yhtä suurten arvojen vaihtoa. Sisältö ja muoto ovat muuttuneet, koska muuttuneissa olosuhteissa kukaan ei voi antaa muuta kuin omaa työtään ja koska toisaalta yksilöiden omistukseen ei voi siirtyä muuta kuin yksilöllisiä kulutushyödykkeitä. Mitä muuten tulee näiden kulutushyödykkeiden jakoon tuottajayksilöiden kesken, niin siinä vallitsee sama periaate kuin vaihdettaessa tavaravastikkeita, nimittäin tietyssä muodossa esiintyvä työmäärä vaihdetaan toisessa muodossa esiintyvään yhtä suureen työmäärään.

Sen tähden *yhtäläinen oikeus* jää tällöin periaatteessa yhä vieläkin *porvarilliseksi oikeudeksi*, vaikka periaate ja käytäntö eivät enää olekaan ristiriidassa, kun sitä vastoin tavaravaihdossa vaihto on vastikkeellista vain *keskimääräisesti*, muttei kussakin yksityisessä tapauksessa.

Tästä edistymisestä huolimatta tuo *yhtäläinen oikeus* on vielä eräässä suhteessa porvarillisten puitteiden rajoittamaa. Tuottajien oikeudet ovat *suhteelliset* verrattuna heidän työsuorituksiinsa; yhtäläisyys on siinä, että mitaaminen tapahtuu käyttämällä *samaa mittapuuta*, nimittäin työtä.

Mutta toinen henkilö on fyysisesti tai henkisesti etevämpi kuin toinen ja suorittaa siis samassa ajassa enemmän työtä tai jaksaa työskennellä kauemmin kuin toinen; ja jotta työ voisi olla mittapuuna, täytyy se määritellä jatkuvuuden tai tehokkuuden mukaan, muutoin se lakkaa olemasta mittapuu. Tämä *yhtäläinen oikeus* on erilaista oikeutta erilaiseen työhön. Se ei tunnusta mitään luokkaeroja, koska kukin on vain työläinen niin kuin toisetkin, mutta erilaisen yksilöllisen lahjakkuuden ja siis erilaisen toimintakyvynkin se tunnustaa vaiteliaasti luonnon antamiksi etuoikeuksiksi. *Siis sisällöltään se on kuten kaikki oikeuseriarvoisuus-oikeutta*. Luonnostaan oikeus voi olla vain saman mittapuun soveltamista, mutta eriarvoisiin yksilöihin (eivätkä nämä yksilöt olisi erilaisia, elleivät he olisi eriarvoisia) voidaan soveltaa samaa mittapuuta vain mikäli heitä tarkastellaan samasta näkökulmasta, käsitellään vain yhdeltä *määrätyltä puolelta*, kuten esim. kyseisessä tapauksessa heitä tarkastellaan

vain työläisinä näkemättä heissä mitään muuta, ottamatta huomioon mitään muuta. Edelleen: toinen työläinen on naimisissa, toinen ei ole, toisella on enemmän lapsia kuin toisella jne. Jos kumpikin suorittaa yhtä paljon työtä ja saa siis samanlaisen osan yhteiskunnallisesta kulutushyödykkeiden varannosta, niin todellisuudessa toinen saa enemmän kuin toinen, on rikkaampi kuin toinen jne. Jotta välttyttäisiin kaikilta tällaisilta epäkohdilta, oikeuden tulee olla erilainen eikä yhtäläinen.

Mutta nämä epäkohdat ovat väistämättömiä kommunistisen yhteiskunnan ensimmäisessä vaiheessa, siis sellaisessa kommunistisessa yhteiskunnassa, joka on vastikään pitkien synnytystuskien jälkeen syntynyt kapitalistisesta yhteiskunnasta. Oikeus ei voi koskaan olla yhteiskunnan taloudellista tilaa ja sen edellyttämää kulttuurikehitystä ylempänä.

Kommunistisen yhteiskunnan korkeammassa vaiheessa, sen jälkeen, kun on tehty loppu yksilön orjuuttavasta alistamisesta työnjakoon ja samalla myös henkisen ja ruumiillisen työn vastakohtaisuudesta; kun työ ei ole enää vain toimeentulokeino, vaan siitä on tullut ensimmäinen elämäntarve; sen jälkeen kun rinnan yksilöiden kaikinpuolisen kehityksen kanssa ovat kasvaneet myös tuotantovoimat ja kun yhteiskunnallisen rikkauden kaikki lähteet pulppuavat täydellä voimallaan, vasta silloin voidaan astua lopullisesti ahtaan porvarillisen oikeuspiirin ulkopuolelle ja yhteiskunta voi kirjoittaa lippuunsa: Jokainen kykynsä mukaan, jokaiselle tarpeittensa mukaan!

Olen näin laajasti käsitellyt toisaalta »kaventamatonta työntulosta» sekä toisaalta »yhtäläistä oikeutta» ja »oikeudenmukaista jakoa» osoittaakseni, kuinka suuri rikos se on, kun toisaalta yritetään taas tyrkyttää puoluellemme dogmeina käsityksiä, joilla aikanaan oli tietty merkityksensä, mutta jotka nyt ovat muuttuneet vanhentuneiksi tyhjämpiväisiksi sanoiksi, ja toisaalta halutaan demokraattien ja ranskalaisten sosialistien niin totunnaisilla ideologisilla oikeus- ym. loruilla väärillä sitä realistista käsitystä, jota niin suurella vai-valla yritettiin juurruttaa puolueeseemme ja joka nyt on siihen juurtunut.

Kaiken sanotun lisäksi oli yleensä virheellistä pitää asian ytimenä ns. *jakoa* ja panna siihen pääpaino.

Kulutushyödykkeiden jako on aina ollut vain seurausta itse tuotantoedellytysten jakautumisesta. Mutta tämä jakautuminen edustaa itse tuotantotavan luonnetta. Kapitalistinen tuotantotapa esimerkiksi perustuu siihen, että tuotannon aineelliset edellytykset ovat kapitalististen pääoma- ja maaomaisuuksien muodossa työtätekemättömien käsissä, kun taas kansanjoukot ovat vain henkilökohtaisen tuotannonedellytyksen, nimittäin työvoiman omistajia. Kun tuotannon ainekset jakautuvat tällä tavoin, niin nykyinen kulutushyödykkeiden jakotapa johtuu siitä itsestään. Mutta jos tuotannon aineelliset edellytykset tulevat itse työläisten yhteisomaisuudeksi, niin tätä johtuu siitä, että myös kulutushyödykkeiden jakotapa muuttuu. Vulgaari sosialismi (ja sitä seuraten myös osa demokraateista) on omaksunut porvarillisten taloustieteilijäin tavan tarkastella ja käsitellä jakoa tuotantotavasta riippumattomana, minkä vuoksi se esittää sosialismin pääasiallisesti jakokysymysten parissa askartelevaksi. Mutta miksi palattaisiin jälleen taaksepäin, kun todellinen asiointila on selvitetty jo aikoja sitten?

4. »Työn vapauttamisen tulee kuulua työväenluokalle, johon nähden kaikki toiset luokat ovat *vain pelkkää taantumuksellista joukkoa.*»

Virkkeen alkuosa on Internationaalien sääntöjen alkusanoista, mutta sitä on »paranneltu». Niissä sanotaan: Työväenluokan vapauttamisen täytyy olla työläisten oma asia, mutta nyt sitä vastoin »työväenluokan» tulee vapauttaa — mitä? »Työ.» Ymmärtäköön tämän ken taitaa.

Sen sijaan seuraa ikään kuin vahingonkorvauksena antistrofi, aito lassallelainen lause: »johon (työväenluokkaan) nähden kaikki toiset luokat ovat *vain pelkkää taantumuksellista joukkoa.*»

»Kommunistisessa manifestissa» sanotaan: »Kaikista nykyään porvaristoa vastaan esiintyvistä luokista vain proletariaatti on *todella vallankumouksellinen luokka.* Muut luokat rappeutuvat ja häviävät suurteollisuuden kehittyessä, proletariaatti on sen oma tuote.»³⁴³

Porvaristo on käsitetty tässä — suurteollisuuden luojana — vallankumoukselliseksi luokaksi feodaaliherroihin ja keskisäätyihin nähden, jotka haluavat säilyttää kaikki vanhentuneiden tuotantotapojen luomat yhteiskunnalliset asemansa. Siis nämä luokat *yhdessä porvariston kanssa* eivät muodosta pelkkää taantumuksellista joukkoa.

Toisaalta proletariaatti on vallankumouksellinen porvaristoon nähden, koska se suurteollisuuden maaperällä kasvaneena pyrkii hävittämään tuotannon kapitalistisen luonteen, jonka porvaristo yrittää ikuistaa. Mutta »Manifesti» lisää, että »keskisäädyt... ovat vallankumouksellisia... silloin kun niiden edessä on siirtyminen proletariaattiin».

Tältä kannalta katsoen on siis taaskin järjetöntä, että keskisäädyt yhdessä porvariston ja päälle päätteeksi feodaaliherrojen kanssa ovat »pelkkää taantumuksellista joukkoa» verrattuna työväenluokkaan.

Julistettiin kohan viime vaaleissa käsityöläisille, pienyrittäjille jne. sekä *talonpojille*: »Meihin nähden te olette yhdessä porvarien ja feodaaliherrojen kanssa vain pelkkää taantumuksellista joukkoa?»

Lassalle osasi »Kommunistisen manifestin» ulkoa, niin kuin hänen uskolliset seuraajansa osaavat ulkoa hänen omat pyhät kirjoituksensa. Kun hän väärensä sitä niin karkeasti, hänen tarkoituksenaan oli vain kaunistella sitä liittoa, jonka hän teki absolutististen ja feodaalisten vastustajien kanssa porvaristoa vastaan.

Hänen ratki viisas mietelmänsä on sitä paitsi kinnattu edellä esitettyyn pykälään väen väkisin, ilman mitään yhteyttä tuohon Internationaalien säännöistä otettuun »parannettuun» sitaattiin. Se on siis yksinkertaisesti hävyttömyyttä — vieläpä sellaista, joka ei suinkaan ole epämieluisuutta herra Bismarckista — sitä halpamaista nulikkamaisuutta, jota Berliinin Marat³⁴⁴ osoittaa toimissaan.

5. »Työväenluokka toimii vapautuksensa hyväksi ennen kaikkea *nykyaikaisen kansallisvaltion puitteissa* ja tietoisena siitä, että välttämättömänä seurauksena sen pyrkimyksistä, jotka ovat yhteisiä kaikkien sivistysmaiden työläisille, tulee olemaan kansojen internationaalinen veljeys.»

Päinvastoin kuin »Kommunistinen manifesti» ja koko aikaisempi sosialismi Lassalle tarkasteli työväenliikettä ahdasmielisen kansalliselta näkökannalta. Hän on saanut seuraajia, vieläpä Internationaalin toiminnan jälkeen!

Itsestään selvää on, että voidakseen ylipäänsä taistella työväenluokan täytyy järjestäytyä kotimaassaan *luokkana* ja että kotimaa on sen välittömänä taisteluareenana. Sikäli sen luokkataistelukin on kansallista, ei olemukseltaan, vaan »muodoltaan», kuten »Kommunistisessa manifestissa» sanotaan. Mutta »nykyaikaisen kansallisvaltion» — esimerkiksi Saksan keisarikunnan — »puitteet» itsekin ovat taloudellisessa mielessä maailmanmarkkinoiden »puitteissa» ja poliittisessa mielessä maailman valtiojärjestelmän »puitteissa». Kuka tahansa liikemies tietää, että Saksan kauppa on samalla ulkomaankauppaa ja että herra Bismarckin suuruus onkin juuri hänen eräänlaisessa *kansainvälisessä* politiikassaan.

Entä millaiseksi Saksan työväenpuolue tyypistää internationalisminsa? Tunnustukseksi, että seurauksena sen pyrkimyksistä tulee olemaan »*kansojen internationaalinen veljeys*» — siis porvarilliselta Rauhan ja vapauden liitolta³⁴⁵ lainatuksi fraasiksi, jonka pitäisi vastata eri maiden työväenluokkien internationaalista veljeyttä niiden yhteisessä taistelussa vallassaolevia luokkia ja näiden hallituksia vastaan. Siis ei sanaakaan Saksan työväenluokan *kansainvälisistä tehtävistä!* Ja sen pitäisi näin saada yliote oman maansa porvaristosta, joka on jo liittoutunut sitä vastaan kaikkien maiden porvariston kanssa, ja herra Bismarckin kansainvälisestä salaliittopolitiikasta!

Ohjelman internationalismi on todellakin *vielä äärettömästi alempitasoista* kuin vapaakaupan puolueen internationalismi. Tämäkin puolue väittää, että sen pyrkimysten tuloksena on oleva »*kansojen internationaalinen veljeys*». Mutta se myös *tekee* jotakin kaupan kansainvälistämiseksi eikä suinkaan tyydy vain toteamaan, että kaikki kansat käyvät kauppaa kotimaassaan.

Työväenluokan kansainvälinen toiminta ei riipu millään tavoin *Kansainvälisen työväenliiton* olemassaolosta. Tuo liitto oli vain ensimmäinen yritys luoda tätä toimintaa varten keskuselin, yritys, joka antamansa herätteen ansiosta jätti pysyvän jäljen, joskin se *ensimmäisessä*

historiallisessa muodossaan oli Pariisin kommuunin kukistumisen jälkeen pitemmälti mahdollon.

Bismarckin »Norddeutsche» oli täysin oikeassa julistaessaan mestarinsa mieliksi, että Saksan työväenpuolue on uudessa ohjelmassaan luopunut internationalismista³⁴⁶.

II

»Lähtien näistä periaatteista Saksan työväenpuolue pyrkii kaikkiin laillisiin keinoihin aikaansaamaan *vapaan valtion* — ja — sosialistisen yhteiskunnan: lakkauttamaan palkkajärjestelmän *rautaisine palkkalakeineen* — ja — kaikenlaisen riiston; poistamaan kaikesta sosiaalisen ja poliittisen eriarvoisuuden.»

»Vapaaseen valtioon» palaan myöhemmin.

Saksan työväenpuolueen on siis tulevaisuudessa uskotava Lassallen »rautaiseen palkkalakiin»! Jottei tarvitsisi luopua siitä, mennään mielettömyyksiin puhumalla »palkkajärjestelmän (pitäisi sanoa »palkkatyöjärjestelmän») lakkauttamisesta rautaisine palkkalakeineen». Jos poistan palkkatyön, niin poistan luonnollisesti sen laitkin, olkoot ne sitten »rautaisia» tai pehmeitä kuin pesusieni. Mutta Lassallen taistelu palkkatyötä vastaan kohdistuu miltei yksinomaan tähän niin sanottuun lakiin. Jotta tulisi todistetuksi, että lassallelainen laho on voittanut, »palkkajärjestelmä» on lakkautettava »rautaisine palkkalakeineen» eikä ilman niitä.

»Rautaisesta palkkalaista» on Lassallen omaa, kuten tiedetään, ainoastaan sana »rautainen», jonka hän on lainannut Goethen »suurista ikuisista rautaisista laeista».* Sana »rautainen» on tunnusmerkki, josta puhdasoppiset tuntevat toisensa. Mutta jos hyväksyn tämän lain lassallelaisine leimoineen ja siis myös merkityksineen, niin minun täytyy hyväksyä myös hänen perustelunsa. Entä mikä tämä perustelu on? Se on, kuten Lange kohta Lassallen kuoleman jälkeen osoitti, Malthusin väestöteoria (jota Lange itsekin saarnasi). Mutta jos tuo teoria on oikea, niin tätä lakia ei voida millään tavoin kumota, vaikka palkkatyö lakkautettaisiin sata kertaa, sillä silloinhan tämä laki ei ole vallitseva ainoastaan palkkatyö-

* Goethen runosta »Jumaluus». *Toim.*

järjestelmässä, vaan myös *jokaisessa* yhteiskuntajärjestelmässä. Juuri tämän nojalla taloustieteilijät ovat yli viidenkymmenen vuoden ajan todistelleet, ettei sosialismi voi poistaa *luontoperäistä* köyhyyttä, vaan se voi ainoastaan *yleistää* sen, jakaa sen tasapuolisesti kautta koko yhteiskunnan!

Mutta tämä ei ole tärkeintä. *Ottamatta lainkaan lukuun* tätä Lassallen *väärää* lain kaavausta todella mieltä kuohttava taka-askel on seuraava:

Lassallen kuoleman jälkeen puolueessamme on voittanut alaa se tieteellinen käsitys, että *työpalkka* ei ole se, miltä se *näyttää*, nimittäin *työn arvo* tai *hintaa*, vaan se on ainoastaan *työvoiman arvon* tai *hinnan* naamioitu muoto. Täten kumottiin kokonaan entinen porvarillinen käsitys työpalkasta, samoin kuin tähän käsitykseen kohdistunut aikaisempi arvostelu, ja tehtiin selväksi, että palkkatyöläisen sallitaan raataa oman elämänsä ylläpitämiseksi, ts. *elää* vain mikäli hän tekee tietyn ajan ilmaista työtä kapitalistille (ja siis myös niille, jotka tämän kanssa kuluttavat lisäarvon); että koko kapitalistinen tuotantojärjestelmä pyrkii lisäämään tätä ilmaista työtä joko pidentämällä työpäivää tai kohottamalla työn tuottavuutta taikka kiristämällä työvoimaa jne.; että palkkatyöjärjestelmä on siis orjajärjestelmä, vieläpä sellaista orjuutta, joka käy raskaammaksi sitä mukaa, kuin työn yhteiskunnalliset tuotantovoimat kehittyvät, saakoon työläinen sitten parempaa tai huonompaa palkkaa. Ja kun nyt tämä käsitys on voittanut puolueessamme yhä enemmän alaa, palataan Lassallen dogmeihin, vaikka pitäisihän nyt jo tietää, että Lassalle *ei tiennyt*, mitä työpalkka on, vaan piti porvarillisia taloustieteilijöitä seuraten näennäisyyttä asian olemuksena.

Tämä on samaa, kuin jos orjien keskuudessa, jotka vihdoinkin ovat päässeet orjuuden salaisuuden perille ja nousseet kapinaan, joku vanhentuneiden käsitysten kahlehtima orja kirjoittaisi kapinaohjelmaan: orjuus on poistettava, koska orjajärjestelmässä orjien ravitseminen ei voi ylittää tiettyä, varsin alhaista maksimirajaa!

Eikä pelkästään se tosiasia, että puolueemme edustajat ovat saattaneet tehdä noin hirviömäisen attentaatin puolueväen keskuuteen levinnyttä käsityskantaa vastaan,

eikö jo yksin se todista, miten rikollisen kevytmielisesti, miten tunnottomasti he ovat ryhtyneet laatimaan tätä kompromissiohjelmaa!

Pykälä päättyy epämääräiseen sanontaan: »poistamaan kaiken sosiaalisen ja poliittisen eriarvoisuuden». Sen sijaan olisi tullut sanoa, että luokkaerojen poistamisen myötä häviää ilman muuta myös kaikenlainen niistä johtuva sosiaalinen ja poliittinen eriarvoisuus.

III

»Raivataksaan tietä sosiaalisen kysymyksen ratkaisulle Saksan työväenpuolue vaatii perustamaan valtion avustamia työtätekevän kansan demokraattisessa valvonnassa olevia tuotannollisia osuuskuntia. Teollisuudessa ja maataloudessa on saatava aikaan tuotannollisia osuuskuntia siinä määrin, että niistä syntyisi kokonaistyon sosialistinen organisaatio.»

Lassallen »rautaisen palkkalain» mukainen saman profeetan yleislääke. Sille »raivataan tietä» sen arvon mukaisella tavalla. Olemassaoleva luokkataistelu vaihdetaan lehtinikkarien »sosiaaliseen kysymykseen», jonka »ratkaisulle» »raivataan tietä». Sen sijaan, että »kokonaistyon sosialistinen organisaatio» »syntyisi» yhteiskunnan vallankumouksellisesta muuttamisprosessista, se »syntyy» valtionavusta», jota valtio antaa tuotannollisille osuuskunnille, jotka »saa aikaan» valtio eivätkä työläiset. Täysin Lassallen mukaista kuvittelua on se, että valtionlainan turvin voidaan rakentaa yhtä hyvin uusi yhteiskunta kuin uusi rautatie!

Sen verran on vielä jäljellä häveliäisyyttä, että tämä »valtionapu» asetetaan »työtätekevän kansan» demokraattiseen valvontaan.

Ensiksikin Saksan »työtätekevä kansa» muodostuu enimmältä osaltaan talonpojista eikä proletaareista.

Toiseksi »demokraattinen» tarkoittaa saksaksi samaa kuin »kansanvaltainen». Entä mitä tuo »työtätekevän kansan kansanvaltainen valvonta» on? Ja vieläpä sellaisen työtätekevän kansan, joka juuri asettamalla valtiolle tämän vaatimuksen osoittaa tietävänsä selvästi, että se on valtaa vailla ja kypsymätön olemaan vallassa!

Olisi liikaa ruveta tässä arvostelevaan reseptiä, jonka Louis-Philippen aikana Buchez kirjoitti Ranskan sosialistien *vastapainoksi* ja jonka hyväksyivät »Atelierin»³⁴⁷ taantumukselliset työläiset. Pahin vika ei olekaan siinä, että ohjelmaan on merkitty tämä spesifinen ihmelääke, vaan siinä, että luokkaliikkeen kannalta yleensä siirrytään takaisin lahkolaisliikkeen kannalle.

Kun työläiset haluavat luoda edellytykset osuustoiminnalliselle tuotannolle koko yhteiskunnan ja ennen kaikkea oman kansakunnan mitassa, niin tämä merkitsee vain, että he pyrkivät muuttamaan nykyisiä tuotanto-edellytyksiä, eikä sillä ole kerrassaan mitään yhteistä sen kanssa, että perustetaan valtion avustamia yhteistoiminnallisia osuuskuntia. Mitä tulee olemassaoleviin yhteistoiminnallisiin osuuskuntiin, niin niillä on arvoa *vain* mikäli ne ovat riippumattomia työväen luomuksia, jotka eivät ole enempää hallituksen kuin porvaristonkaan suojeluksessa.

IV

Ja nyt demokratiaa koskevasta osasta.

A. »*Valtion vapaa perusta.*»

II osan mukaan Saksan työväenpuolueen ensisijaisena pyrkimyksenä on »vapaa valtio».

Mitä on vapaa valtio?

Nöyrän alamaisen rajoittuneesta käsitystavasta vapautuneiden työläisten tavoitteena ei suinkaan ole valtion tekeminen vapaaksi. Saksan valtakunnassa »valtio» on jotakuinkin yhtä »vapaa» kuin Venäjällä. Vapaus merkitsee valtion muuttamista yhteiskuntaa alistavasta elimestä kokonaan yhteiskunnan alaiseksi elimeksi, ja nykyäänkin valtiomuodot ovat enemmän tai vähemmän vapaita sen mukaan, missä määrin ne rajoittavat »valtion vapautta».

Saksan työväenpuolue — ainakin jos se hyväksyy tämän ohjelman — osoittaa omaksuneensa sosialistiset aatteet perin pintapuolisesti; sen sijaan, että käsittelee nykyistä yhteiskuntaa (ja tämä pätee kaikkiin tuleviin-

kin yhteiskuntiin) olemassaolevan *valtion* »perustana» (tai tulevaa yhteiskuntaa tulevan valtion perustana), se päinvastoin käsittelee valtiota itsenäisenä laitoksena, jolla on omat »henkiset, siveelliset ja vapaat perustuksensa».

Ja sitten vielä termien »nykyaikainen valtio» ja »nykyaikainen yhteiskunta» tulkuton väärin käyttäminen ja vielä tolkkuttomampi väärä käsitys siitä valtiosta, jolle ohjelmassa esitetään vaatimuksia!

»Nykyaikainen yhteiskunta» on kapitalistinen yhteiskunta, joka on olemassa kaikissa sivistysmaissa enemmän tai vähemmän vapaana keskiaikaisista lisistä, kunkin maan historiallisen kehityksen erikoispiirteiden enemmän tai vähemmän muuntelemana, enemmän tai vähemmän kehittyneenä. Mutta »nykyaikainen valtio» muuttuu toiseksi kun ylitetään jokin valtiollinen raja. Preussi-Saksan valtakunnassa se on aivan erilainen kuin Sveitsissä, Englannissa täysin toisenlainen kuin Yhdysvalloissa. »Nykyaikainen valtio» on siis kuvitelma.

Ja sittenkin monista muotoeroista huolimatta eri sivistysmaiden valtioille on yhteistä se, että niiden perustana on uudenaikainen porvarillinen yhteiskunta, enemmän tai vähemmän kapitalistisesti kehittyneenä. Sen vuoksi niillä on myös tiettyjä yhteisiä tuntomerkkejä. Tässä mielessä voidaan puhua »nykyaikaisesta valtiolaitoksesta» vastakohtana tulevaisuudelle, jolloin porvarillinen yhteiskunta, nykyisen valtion alkujuuri, on lakannut olemasta.

Voimme kysyä: mitä muutoksia tulee nykyiseen valtiolaitokseen kommunistisessa yhteiskunnassa? Toisin sanoen: mitkä yhteiskunnalliset funktiot, jotka ovat analogisia valtion nykyisten funktioiden kanssa, säilyvät sellaisinaan? Kysymykseen voidaan vastata vain tieteellisesti, eikä ongelman ratkaiseminen edisty hitustakaan, vaikka tuhansia kertoja yhdistettäisiin sanoja »kansaa» ja »valtio».

Kapitalistisen ja kommunistisen yhteiskunnan välillä on siirtymäkausi, jolloin edellinen muutetaan vallankumouksen kautta jälkimmäiseksi. Vastaavasti tulee olemaan myös poliittinen siirtymäkausi, jolloin valtio ei voi olla mitään muuta kuin *proletariaatin vallankumouksellista diktatuuria*.

Mutta Gothan ohjelmassa ei käsitellä enempää siirty-mäkauden kuin sitä seuraavan kommunistisen yhteis-kunnankaan valtiolaitosta.

Sen poliittisiin vaatimuksiin ei sisälly muuta kuin vanha, yleisesti tunnettu demokraattinen ruikutus: yleinen äänioikeus, välitön lainsäädäntö, kansanoikeus, kansankaarti (Volkswehr) jne. Ne ovat pelkästään porvaril-lisen Kansanpuolueen, Rauhan- ja vapaudenliiton kai-kuja. Ne ovat selvästi vaatimuksia, jotka on jo *toteutettu*, mikäli niistä ei tehdä mielikuvituksellisia käsitteitä. Valtio, joka ne on toteuttanut, ei kuitenkaan ole Saksan valtakunnan rajojen sisällä, vaan Sveitsissä, Yhdysval-loissa jne. Tuon tapainen »tulevaisuuden valtio» on *ny-kyaikainen valtio*, vaikkakin se on Saksan valtakunnan »puitteiden» ulkopuolella.

Eräs seikka ohjelman laatijoilta on kuitenkin unoh-tunut. Koska Saksan työväenpuolue selvästi julistaa toimivansa »nykyaikaisen kansallisvaltion» rajoissa, siis oman valtionsa, Preussi-Saksan valtakunnan rajoissa — muutoinhan useimmat sen vaatimuksistakin olisivat järjettömiä, sillä vain sitähän vaaditaan mitä puuttuu —, niin puolueen ei pitäisi unohtaa pääasiaa: kaikki nämä hyvät asiat riippuvat niin sanotun kansansuvereniteetin tunnustamisesta ja tulevat sen vuoksi kysymykseen vain *demokraattisessa tasavallassa*.

Kun ei rohjettu — ja viisaasti kyllä, sillä olosuhteet pakottavat varovaisuuteen — vaatia demokraattista ta-savaltaa, kuten tehtiin Ranskan työväen ohjelmissa Louis-Philippen ja Louis Napoleonin aikana, niin ei olisi pitänyt turvautua myöskään tähän »epäkunnialiiseen» ja ansiottomaan metkuun: vaatia sitä, millä on merkitystä vain demokraattisessa tasavallassa, valtiolta, joka ei ole mitään muuta kuin parlamentaarisin muodoin koristeltua, feodaalisia lisää sisältävää, jo porvariston vaikutuksen alaista, byrokraattisesti rakennettua, poliis-in suojelemaa sotilasdespotismia, ja päälle päätteeksi va-kuuttaa tälle valtiolle, että oletetaan saatavan siltä jota-kin sellaista »laillisin keinoin»!

Vieläpä vulgaari demokratismikin, joka pitää demo-kraattista tasavaltaa tuhatvuotisena valtakuntana lain-kaan aavistamatta, että juuri tässä porvarillisen yhteis-

kunnan viimeisessä valtiomuodossa luokkataistelu ratkaistaan lopullisesti ase-in, vieläpä tämäkin demokratismi on tavattomasti edellä sellaisesta demokratismista, joka pysyttelee poliisin sallimissa ja logiikan kannalta sallimattomissa rajoissa.

Jo sanat: »Saksan työväenpuolue vaatii *valtion taloudelliseksi perustaksi* yksinomaista progressiivista tuloverotusta jne.» osoittavat, että todellisuudessa »valtiolla» tarkoitetaan hallituskoneistoa eli vain sikäli valtiota, mikäli se työnjaon seurauksena on olemassa erikoisena yhteiskunnasta erillään olevana elimistönä. Verot ovat hallituskoneiston eivätkä minkään muun taloudellinen perusta. Sveitsissä olevassa tulevaisuuden valtiossa tämä vaatimus on jo miltei täytetty. Tulovero edellyttää eri yhteiskuntaluokkien erilaisia tulolähteitä, siis kapitalistista yhteiskuntaa. Sen vuoksi ei ole mitään kummallista siinä, että Liverpoolin talousuudistajat — Gladstonen veljen johtamat porvarit — esittävät saman vaatimuksen kuin puheena oleva ohjelma.

B. »Saksan työväenpuolue vaatii valtion henkiseksi ja siveeliseksi perustaksi:

1. Yleistä ja kaikille yhtäläistä valtion kautta tapahtuvaa kansankasvatusta. Yleistä koulupakkoa. Maksutonta opetusta.»

Yhtäläinen kansankasvatus? Mitä tarkoitetaan näillä sanoilla? Uskotaanko, että nykyisessä yhteiskunnassa (ja nythän on kysymys vain siitä) kaikkien luokkien kasvatus voi olla *yhtäläistä*? Vai vaaditaanko, että yläluokkienkin kasvatus pitäisi pakollisesti rajoittaa varsin vähäiseen kasvatukseen — kansakouluun —, koska yksin se vastaa paitsi palkkatyöläisten myös talonpoikien taloudellista asemaa?

»Yleinen koulupakko. Maksuton opetus.» Edellinen on voimassa yksinpä Saksassakin; jälkimmäinen Sveitsissä ja Yhdysvalloissa kansakoulun osalta. Joskin Yhdysvaltojen eräissä osavaltioissa opetus on »maksutonta» myös korkeakouluissa, niin tosiasiallisesti tämä merkitsee vain sitä, että yläluokat maksavat koulutuskustannuksensa yleisistä verovaroista. Mainittakoon ohimennen, että sama koskee myös »maksutonta oikeudenkäyntiä», jota vaaditaan kohdassa A. 5. Rikoslainkäyttö on kaik-

kialla maksutonta; siviililainkäyttö rajoittuu miltei yksinomaisesti omaisuuskiistoihin ja koskee siis miltei yksinomaisesti omistavia luokkia. Pitääkö näiden oikeusjutut maksaa kansan kukkarosta?

Kouluja koskevassa kohdassa olisi pitänyt vaatia ainakin teknisten (sekä teoreettista että käytännöllistä opetusta antavien) koulujen perustamista kansakoulujen yhteyteen.

»*Valtion kautta tapahtuva kansankasvatus*» on kerrassaan hylättävä. Se että yleisellä lailla määrätään kansakoulujen varoista, opettajakunnan pätevyydestä, opetusohjelmista jne. ja valvotaan, kuten Yhdysvalloissa, valtiontarkastajien avulla näiden lainmääräysten noudattamista, on jotakin aivan muuta kuin valtion nimittäminen kansan kasvattajaksi! Hallitus samoin kuin kirkkokin on päinvastoin estettävä saattamasta koululaitosta vaikutusvaltaansa. Preussi-Saksan valtakunnassa (eikä asiaa auteta sillä kehnolla tekosyyllä, että puhe on »tulevaisuuden valtiosta» — olemmehan huomanneet, miten tämän asian laita on) valtion pitäisi päinvastoin saada kovakouraista koulutusta kansalta.

Kaikesta demokraattisesta sanahelinästä huolimatta koko ohjelman on myrkyttänyt kuitenkin Lassallen lahkokunnan nöyrä usko valtioon eli — mikä ei ole yhtään parempaa — usko demokraattisiin ihmeisiin, eli oikeamin tuo ohjelma on kompromissi kahdenlaisen ihmeisiin uskomisen välillä, jotka molemmat ovat yhtä kaukana sosialismista.

»*Tieteen vapaus*» julistetaan Preussin perustuslain eräessä pykälässä. Miksi nimenomaan tässä?

»*Omantunnonvapaus*»! Jos tänä kulttuuritaistelun aikana halutaan johdattaa liberaalien mieleen heidän vanhat iskusanansa, niin pitäisi sen tapahtua vain tässä muodossa: »Jokaisella täytyy olla mahdollisuus tyydyttää uskonnolliset samoin kuin ruumiillisetkin tarpeensa niin ettei poliisi pistäisi siihen nenäänsä». Mutta työväenpuolueen olisi pitänyt käyttää tilaisuutta hyväkseen ilmaistakseen vakaumuksenaan sen, että porvarillinen »omantunnonvapaus» ei ole mitään muuta kuin kaikenlaisen mahdollisen uskonnollisen omantunnonvapauden sietämistä, jota vastoin työväenpuolue pyrkii vapauttamaan omantunnon

kaikesta uskonnollisesta hullutuksesta. On kuitenkin pidetty parempana olla kohoamatta »porvarillista» tasoa korkeammalle.

Olenkin päässyt oikeastaan loppuun, sillä ohjelman jatkossa ei enää ole mitään oleellisen tärkeää. Rajoitun siksi vain aivan lyhyihin huomautuksiin.

2. »Normaali työpäivä.»

Missään muussa maassa työväenpuolue ei ole tyytynyt näin epämääräiseen vaatimukseen, vaan on aina tarkoin määritellyt työpäivän pituuden sellaiseksi, jollaisen se vallitsevissa oloissa katsoo normaaliksi.

3. »Naisten työn rajoittaminen ja lasten työn kieltäminen.»

Työpäivän normitukseen täytyy jo sinänsä sisältyä naisten työn rajoittaminen, mikäli kyseessä on työpäivän pituus, tauot jne.; muuten se voi merkitä naisten työn kieltämistä vain niillä teollisuusaloilla, jotka ovat erikoisen epäterveellisiä naisille tai siveyden kannalta sopimattomia naissukupuolelle. Jos nimenomaan tätä tarkoitettiin, olisi pitänyt sanoa se.

»*Lasten työn kieltäminen!*» Tässä olisi aivan välttämätöntä määritellä *ikäraja*.

Lasten työn *täydellinen kieltäminen* ei sovi yhteen suurteollisuuden olemassaolon kanssa ja on sen vuoksi pelkkä hurskas toivomus.

Sen toteuttaminen, jos se olisi mahdollista, olisi taantumuksellista, sillä tuotannollisen työn varhainen yhdistäminen opetukseen on tehokkaimpia keinoja nykyisen yhteiskunnan muuttamiseksi, jos vain eri ikäluokkien työaika on tiukasti säännelty ja on ryhdytty muihin ennakkotoimiin lasten suojelemiseksi.

4. »Tehdas-, käsi- ja kotiteollisuus valtion valvontaan.»

Preussi-Saksan valtioon nähden olisi pitänyt ehdottomasti vaatia, että valtion tarkastajat erotettaisiin vain oikeuden päätöksellä, että kuka tahansa työläinen voisi nostaa syytteen tarkastajaa vastaan velvollisuuksien laiminlyömisestä, että tarkastajilla pitää olla lääkärin koulutus.

5. »Vankien työn sääntely.»

Mitätön vaatimus yleisessä työväen ohjelmassa. Joka tapauksessa olisi pitänyt sanoa selvästi, ettei mistään kilpailun pelosta haluta tavallisia rikollisia kohdeltavan kuin elukoita eikä varsinkaan sitä, että rikollisilta riistetään ainoa parannuskeino, tuottava työ. Sen vähempää ei toki voitane odottaa sosialisteilta.

6. »Tehokas vastuulaki.»

Olisi ollut sanottava, mitä tarkoitetaan »tehokkaalla» vastuulailla.

Ohimennen huomautettakoon, että normaalia työpäivää koskevassa kohdassa on sivuutettu tehdaslainsäädännön se osa, joka koskee terveydenhoidollisia toimenpiteitä, tapaturmantorjuntaa jne. Vastuulakia tarvitaan vasta sitten, kun näitä määräyksiä rikotaan.

Lyhyesti tämäkin lisäys on merkillinen hataran sanontansa vuoksi.

Dixi et salvavi animam meam.*

*Kirjoittanut Marx huhtikuussa—
toukokuun alkupuolella
1875*

*Valitut teokset kolmessa osassa,
3. osa, s. 7—24*

*Julkaistu lyhennelmänä »Die
Neue Zeit» aikakauslehdessä,
Bd. 1, N. 18, 1890—1891*

---

* — Puhuin ja pelastin sieluni. *Toim.*